

ЧЕНШОВА Н. В.,

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри права

(Криворізький економічний інститут

ДВНЗ «Криворізький національний

університет»)

УДК 342.9

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВДОСКОНАЛЕННЯ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОБІГУ ЗБРОЇ Й ВИБУХОВИХ РЕЧОВИН

У статті досліджено сучасний стан і перспективи вдосконалення нормативно-правового регулювання обігу зброї та вибухових речовин. Здійснено правовий аналіз нормативно-правової бази із цього питання. У результаті дослідження на підставі комплексного, всебічного науково-правового аналізу виявлено низку проблем теоретичного та практичного характеру щодо нормативно-правового регулювання обігу зброї й вибухових речовин у сучасній Україні та запропоновано комплекс заходів щодо його вдосконалення. Зокрема, увагу акцентовано на відсутності спеціалізованого закону, який врегулюватиме це питання, обґрунтовано доречність розробки й прийняття єдиного Закону України «Про обіг зброї та вибухових речовин», який врегулює право громадян на зброю та встановить порядок його реалізації, а також чітко визначить такі поняття, як «цивільна зброя», «травматична зброя», «зброя самооборони», «зброя», «вибухові речовини».

Ключові слова: зброя, вибухові речовини, проблеми нормативно-правового регулювання, регулювання обігу зброї, обіг вибухових речовин.

В статье исследованы современное состояние и перспективы совершенствования нормативно-правового регулирования оборота оружия и взрывчатых веществ. Осуществлен правовой анализ нормативно-правовой базы по этому вопросу. В результате исследования на основании комплексного, всестороннего научно-правового анализа выявлен ряд проблем теоретического и практического характера по нормативно-правовому регулированию оборота оружия и взрывчатых веществ в современной Украине и предложен комплекс мероприятий по его совершенствованию. В частности, внимание акцентировано на отсутствии специализированного закона, который будет регулировать этот вопрос, обоснована уместность разработки и принятия единого Закона Украины «Об обращении оружия и взрывчатых веществ», который урегулирует право граждан на оружие и установит порядок его реализации, а также четко определит такие понятия, как «гражданское оружие», «травматическое оружие», «оружие самообороны», «оружие», «взрывчатые вещества».

Ключевые слова: оружие, взрывчатые вещества, проблемы нормативно-правового регулирования, регулирование оборота оружия, оборот взрывчатых веществ.

The modern state and prospects of improvement in weapon and explosives use legislation regulation are studied in the article. Legal analysis of legislation framework is carried out. As the result of research on the basis of complex, fundamental, legislation analysis a range of theoretical and practical problems concerning legislation regulation of weapon and explosives use in modern Ukraine is detected and a complex of steps on their improvement is worked out. In particular, much attention is paid to the lack of specialized law which would regulate this issue. Importance of working out and passing the single Law of Ukraine "About weapon and explosives" which would regulate the right of the citizen to weapon and define the order of its realization, give clear definitions of "civil weapon", "traumatic weapon", "weapon for self-defense" as well as "weapon", "explosives", is proved.

Key words: *weapons, explosives, problems of legal regulation, regulation of arms trafficking, trafficking in explosives.*

Вступ. Україна залишається єдиною європейською країною, у якій питання обігу зброї та вибухових речовин не врегульовано належним чином. Недосконалість існуючого нормативного врегулювання призводить до невизначеності у сфері обігу вогнепальної зброї й вибухових речовин, що є передумовою порушень у цій сфері та має наслідком зростання кількості злочинів із її застосуванням. Водночас у всіх цивілізованих країнах світу, у тому числі більшості колишніх республік СРСР, відповідні закони прийняті й ефективно діють, сприяючи наведенню реального порядку в суспільстві та зниженню рівня злочинності. Тому проблеми правового регулювання обігу зброї й вибухових речовин є дуже актуальними на цьому етапі розвитку України як демократичної правової держави.

Якщо проаналізувати праці сучасних науковців, то можна зробити висновок про те, що наукові пошуки нормативно-правового регулювання обігу зброї та вибухових речовин в Україні носять обмежений характер. Комплексні дослідження цього питання в контексті оновленого законодавства, а також проектів нормативно-правових актів відсутні.

Постановка завдання. Метою статті є аналіз сучасного стану й перспектив удосконалення нормативно-правового регулювання обігу зброї та вибухових речовин в Україні.

Результати дослідження. Вогнепальна зброя є найефективнішим засобом реалізації громадянами конституційного права на самозахист. Більшість розвинених країн світу (усталених демократій) надали таке право своїм громадянам, що сприяло зменшенню кількості насильницьких злочинів проти особи та злочинів проти власності. Світовими лідерами у володінні населенням вогнепальною зброєю є США, Швейцарія та Фінляндія з показником від 88 до 45 одиниць цивільної вогнепальної зброї на 100 осіб. В Україні цей показник становить 5,5 одиниці [16].

Досвід Прибалтики, Грузії й Молдови переконає, що надання громадянам права на цивільну вогнепальну зброю протягом року з моменту ухвалення відповідних законів знижує вуличну злочинність на 50–70%. Водночас введення жорстких правил та обмежень щодо володіння цивільною зброєю у Великій Британії призвело до стрімкого зростання кількості злочинів: на 88% збільшилася кількість злочинів із використанням насильства, на 101% – озброєних пограбувань, на 105% – зґвалтувань, на 24% – убивств (зростання за 5 років) [16].

На сьогодні обіг цивільної вогнепальної зброї законодавчо врегульовано спеціальними законами в усіх країнах Європи та в більшості пострадянських країн; обіг короткоствольної вогнепальної зброї дозволено в більшості країн Європи, зокрема Естонії, Латвії, Литви, Молдові, Білорусі [16].

Досвід зазначених країн свідчить, що офіційно зареєстрована цивільна зброя використовується під час вчинення умисних злочинів менше ніж в 0,001% випадків загальної кількості злочинів [16].

З огляду на те, що держава нині не в змозі забезпечити своїх громадян від злочинних посягань, володіння громадянами вогнепальною зброєю буде стримувальним фактором для

значної частини злочинців. Крім того, уже сьогодні громадяни України легально володіють вогнепальною зброєю в загальній кількості близько 2 млн одиниць, а за даними Міністерства внутрішніх справ України, протягом 2012 р. було вчинено всього 48 злочинів із використанням легальної зброї (у тому числі з необережними злочинами та випадками перевищення меж необхідної оборони), тобто 0,0024% загальної кількості легальної вогнепальної зброї в Україні [16]. Близько 0,5 млн осіб використовують вогнепальну зброю у зв'язку зі службовою й професійною діяльністю [21]. Водночас організація «Small Arms Survey» (Женева, Швейцарія), яка досліджує питання обігу нелегальної вогнепальної зброї у світі, стверджує, що в Україні в нелегальному обігу перебуває понад 3 млн одиниць вогнепальної зброї [16].

Незважаючи на таку кількість зброї в обігу, ці правовідносини в країні досі не врегульовано жодним законом [16]. Чинне законодавство України в частині регулювання обігу зброї й вибухових речовин містить чимало прогалин і суперечностей, які потребують обов'язкового та негайного усунення. Адже неможливо досягти належного рівня правозастосування недосконалого законодавства. Так, на сьогодні в Україні відсутнє законодавче визначення понять «зброя» й «вогнепальна зброя» [20, с. 326]. Відсутнє також законодавче визначення вибухових речовин.

Загалом питання обігу зброї, у тому числі вогнепальної, вибухових речовин в Україні регулюється винятково на підзаконному рівні. Так, чи не основними нормативно-правовими актами в цій сфері є Інструкція про порядок придбання, зберігання, обліку, перевезення і використання зброї та боєприпасів до неї на державних підприємствах, що належать до сфери управління Адміністрації Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України, від 24 жовтня 2013 р. [13], Інструкція про порядок придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної зброї та боєприпасів до неї працівниками відомчої воєнізованої охорони на підприємствах, в установах і організаціях системи держрезерву України [14; 15], Інструкція про порядок виготовлення, придбання зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та патронів до них, а також боєприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів, затверджена Наказом Міністерства юстиції України від 21 серпня 1998 р. № 622 [12].

Законодавчі акти України, які регулюють обіг зброї, не містять визначення цього поняття, у них відсутня також класифікація, яка охоплювала б усе коло предметів, на яке має поширюватись відповідний адміністративно-правовий режим [18, с. 112]. До таких документів варто віднести Конституцію України [1], Закон України «Про ліцензування видів господарської діяльності» [6], Закон України «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності» [5], Закон України «Про перевезення небезпечних вантажів» [8], Закон України «Про національну поліцію» [7], Кримінальний кодекс України [3], Кодекс України про адміністративні правопорушення [2], Цивільний кодекс України [4].

Певною мірою цю законодавчу прогалину заповнює судова практика. Так, Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику в справах про викрадення та інше незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами, вибуховими пристроями чи радіоактивними матеріалами» від 26 квітня 2002 р. № 3 [11] визначає, що до вогнепальної зброї, яка є предметом злочинів, передбачених ст. ст. 262–264, 410 Кримінального кодексу України, належать усі види бойової, спортивної, нарізної мисливської зброї, як серійно виготовленої, так і саморобної чи переробленої, для проведення пострілу з якої використовується сила тиску газів, що утворюється під час згорання вибухової речовини (пороху або інших спеціальних горючих сумішей).

Згідно з Постановою Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику в справах про викрадення та інше незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами, вибуховими пристроями чи радіоактивними матеріалами» бойовими припасами визнаються патрони до нарізної вогнепальної зброї різних калібрів, артилерійські снаряди, бомби, міни, гранати, бойові частини ракет і торпед та інші вироби в зібраному

вигляді, споряджені вибуховою речовиною й призначені для стрільби з вогнепальної зброї або для вчинення вибуху. Патрони й набої до гладкоствольної мисливської зброї, а також патрони, споряджені гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії, не є предметом злочинів, передбачених ст. ст. 262, 263 Кримінального кодексу України.

Отже, зброя (насамперед вогнепальна), виступаючи засобом або знаряддям злочину, є водночас одним із факторів насильницької злочинності. Л.М. Кулик виділяє збройну злочинність як складовий елемент насильницької злочинності, що включає в себе всі насильницькі злочини, під час вчинення яких використовувалась вогнепальна зброя, у тому числі гладкоствольна мисливська, незалежно від їх кримінально-правової оцінки в контексті правомірності володіння такою зброєю [19, с. 47].

Чинні нормативні акти Міністерства внутрішніх справ України, які регламентують обіг вогнепальної зброї в державі, фактично дублюють основні положення колишнього радянського законодавства. Більшість норм нині є анахронізмом та не регламентують навіть усталені суспільні відносини у сфері обігу зброї. Так, дотепер відсутній єдиний державний реєстр власників зброї, не визначено правові підстави діяльності стрілецьких спортивних організацій, немає будь-якої класифікації сучасної зброї тощо.

Відсутня узгоджена термінологія й класифікація, що, з одного боку, призводить до вільного трактування та неузгодженості, а з іншого – створює підґрунтя для зростання корупції в цій сфері. Такий стан справ не може ні забезпечити нормальне врегулювання вже наявних суспільних відносин, ні гарантувати громадянам, що їх право на володіння зброєю не буде узурпуватись із боку влади в майбутньому [16].

В Україні з 1998 р. на розсуд народних депутатів було винесено 9 законопроектів про зброю. Однак лише на початку 2004 р. законопроект за № 1171-д досяг у законодавчому процесі найбільш позитивних результатів: Верховна Рада України 4 березня 2004 р. прийняла його в першому читанні, незважаючи на те, що Комітет Верховної Ради України з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності спільно з Кабінетом Міністрів України доопрацював законопроект, який було схвалено парламентом у першому читанні. Неволою в цьому напрямі є проект Закону України «Про обіг зброї невійськового призначення», яким передбачається врегулювання питання набуття права власності на зброю невійськового призначення, особливості її зберігання, користування нею, спадкування й відчуження. Цей законопроект спрямовується на посилення захисту життя та здоров'я, прав і свобод громадян, власності всіх форм, охорони громадського порядку й навколишнього природного середовища, створення умов для військово-патріотичного виховання молоді, розвитку вітчизняного збройового виробництва, стрілецького спорту, а також зміцнення міжнародного співробітництва в боротьбі зі злочинністю та незаконним розповсюдженням зброї [17]. У ньому наведено чітке законодавче визначення основних видів зброї, а також встановлено єдиний порядок придбання, зберігання, використання й застосування службової та цивільної зброї, здійснено більш детальну, порівняно з проектом Закону України «Про зброю», класифікацію зброї й боєприпасів, деталізовано види та типи зброї, які можуть знаходитись у власності громадян, спортивних, мисливських та інших організацій.

На сьогодні існують два законопроекти щодо обігу зброї та вибухових речовин: проект Закону України «Про цивільну зброю і боєприпаси» та проект Закону України «Про зброю» (громадський проект). Проект Закону України «Про цивільну зброю і боєприпаси» регулює правовідносини, що виникають під час обігу в Україні зброї й бойових припасів, та спрямовується на захист життя й здоров'я громадян, власності, охорону громадського порядку та громадської безпеки, природи й природних ресурсів, зміцнення міжнародної співпраці в боротьбі зі злочинністю та незаконним розповсюдженням зброї [16]. Структурно цей проект містить такі елементи: Розділ 1 «Загальні положення»; Розділ 2 «Єдиний державний реєстр зброї України»; Розділ 3 «Основи обігу цивільної зброї та боєприпасів»; Розділ 4 «Особливості реалізації та припинення прав, пов'язаних з володінням цивільною зброєю та боєприпасами, а також здійснення діяльності, пов'язаної з обігом цивільної зброї»; Розділ 5 «Застосування

зброї»; Розділ 6 «Стрілецькі тири та стрільбища, загальні вимоги щодо заняття стрільбою та проведення спортивних змагань зі стрільби»; Розділ 7 «Господарська діяльність у сфері обігу цивільної зброї і боеприпасів»; Розділ 8 «Володіння та користування зброєю і боеприпасами іноземцями та особами без громадянства на території України. Тимчасове ввезення цивільної зброї і боеприпасів на територію України, тимчасове вивезення цивільної зброї та боеприпасів з території України»; Розділ 9 «Державний та громадський контроль у сфері обігу цивільної зброї боеприпасів, відповідальність за порушення законодавства у сфері обігу та використання зброї і боеприпасів»; Розділ 10 «Дія міжнародних договорів»; Прикінцеві положення.

Проект Закону України «Про зброю» встановлює право на володіння зброєю й боеприпасами, визначає умови, порядок і правила придбання зброї й боеприпасів фізичними та юридичними особами, володіння ними, їх зберігання, переміщення, використання й застосування, позбавлення права на володіння зброєю та її вилучення, регламентує ведення господарської діяльності у сфері виробництва й обігу боеприпасів і зброї, створення та діяльності тирів, стрільбищ і стрілецьких комплексів, надання послуг із навчально-тренувальної й розважальної стрільби, організації курсів із підготовки власників зброї, а також організації навчально-тренувальної стрільби та спортивних змагань зі стрільби, а також визначає коло прав та обов'язків фізичних і юридичних осіб, повноваження органів державної влади й управління у сфері обігу зброї та боеприпасів і надання послуг, пов'язаних із використанням зброї й боеприпасів [17].

Структурно цей законопроект містить такі елементи: Розділ 1 «Загальні положення»; Розділ 2 «Класифікація зброї та боеприпасів»; Розділ 3 «Державний реєстр зброї»; Розділ 4 «Придбання зброї та боеприпасів та володіння ними»; Розділ 5 «Зберігання, носіння та транспортування зброї та боеприпасів»; Розділ 6 «Використання зброї та боеприпасів»; Розділ 7 «Колекціонування зброї та боеприпасів, організація виставок»; Розділ 8 «Господарська діяльність у сфері виробництва, ремонту та обігу зброї і боеприпасів»; Розділ 9 «Створення тирів, стрільбищ, стрілецьких комплексів, організація курсів з підготовки власників зброї, організація навчально-тренувальної стрільби та спортивних змагань зі стрільби»; Розділ 10 «Анулювання дозволів на носіння та дозволів на зберігання зброї та боеприпасів»; Розділ 11 «Вилучення, спадкування, дарування, реалізація зброї та боеприпасів»; Розділ 12 «Утилізація зброї та боеприпасів»; Розділ 13 «Особливості регулювання обігу окремих категорій (видів) зброї»; Розділ 14 «Тимчасове та постійне ввезення зброї та боеприпасів на територію України, тимчасове та постійне вивезення зброї та боеприпасів з території України, транзит зброї та боеприпасів. Користування зброєю та боеприпасами іноземцями та особами без громадянства на території України»; Розділ 15 «Державний та громадський контроль. Відповідальність за порушення у сфері виробництва, ремонту, обігу, використання зброї та боеприпасів»; Розділ 16 «Заклучні і Перехідні положення» [17].

Вирішити вказані проблеми можна лише шляхом комплексних дій: як внесенням змін та доповнень до чинного законодавства, так і прийняттям відповідного нормативно-правового акта. Врегулювання особливостей вогнепальної зброї й бойових припасів до неї як предмета злочину стане можливим лише в разі детального правового врегулювання обігу зброї в Україні. Вважаємо, що це стане можливим лише за умови прийняття єдиного законодавчого акта, який врегулює право громадян на зброю, встановить порядок його реалізації та чітко визначить такі поняття, як «цивільна зброя», «травматична зброя», «зброя самооборони» тощо [20, с. 329], а також «зброя», «вибухові речовини».

З огляду на аналіз нормативно-правового регулювання обігу зброї А.В. Корнієць пропонує прийняти Закон України «Про зброю», який регулюватиме загальний порядок обігу всіх видів зброї, та Закон України «Про обіг зброї невійськового призначення», у якому деталізуватиметься дозвольна процедура зазначеного в ньому виду зброї [18, с. 113–114].

На нашу думку, доцільними є розробка та прийняття єдиного Закону України «Про обіг зброї та вибухових речовин», який врегулює право громадян на зброю та встановить порядок його реалізації, а також чітко визначить такі поняття, як «цивільна зброя», «травматична зброя», «зброя самооборони», «зброя», «вибухові речовини».

Законодавчий акт, який має детально врегулювати обіг зброї, є нагальною потребою суспільства. Це не в останню чергу пов'язано з тим, що державний контроль над обігом зброї, у тому числі невійськового призначення, є важливим аспектом протидії злочинності. Зброя, у тому числі така, що законно перебуває у власності громадян і юридичних осіб (гладкоствольна мисливська, травматична, газова, спортивна та холодна), часто виступає знаряддям вчинення насильницьких злочинів [20, с. 328].

Висновки. Таким чином, сучасний стан нормативно-правового регулювання обігу зброї та вибухових речовин потребує вдосконалення. Впровадження запропонованих заходів допоможе зменшити кількість протиріч і неточностей та вдосконалити нормативно-правове регулювання цього питання, а також підвищити ефективність правозастосування чинного законодавства в частині регулювання обігу зброї й вибухових речовин.

Список використаних джерел:

1. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 р. // Відомості Верховної Ради Української РСР. – 1984. – Додаток до № 51. – Ст. 1122.
3. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25–26. – Ст. 131.
4. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40–44. – Ст. 356.
5. Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності : Закон України від 6 вересня 2005 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 48. – Ст. 483.
6. Про ліцензування видів господарської діяльності : Закон України від 2 березня 2015 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 23. – Ст. 158.
7. Про національну поліцію : Закон України від 2 липня 2015 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 40–41. – Ст. 379.
8. Про перевезення небезпечних вантажів : Закон України від 6 квітня 2000 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 28. – Ст. 222.
9. Про поводження з вибуховими матеріалами промислового призначення : Закон України від 23 грудня 2004 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 6. – Ст. 138.
10. Протокол проти незаконного виготовлення та обігу вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, а також боеприпасів до неї, який доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності : прийнятий Законом України від 2 квітня 2013 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_792.
11. Про судову практику в справах про викрадення та інше незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами, вибуховими пристроями чи радіоактивними матеріалами : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 26 квітня 2002 р. № 3 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0003700-02/conv/print1399024824292411>.
12. Про затвердження Інструкції про порядок виготовлення, придбання зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та патронів до них, а також боеприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів : Наказ Міністерства юстиції України від 21 серпня 1998 р. № 622 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0637-98>.
13. Інструкція про порядок придбання, зберігання, обліку, перевезення і використання зброї та боеприпасів до неї на державних підприємствах, що належать до сфери управління Адміністрації Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України від, 24 жовтня 2013 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z1938-13/conv>.

14. Інструкція визначає порядок придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної зброї, боєприпасів до зброї на підприємствах, в установах та організаціях системи держрезерву України.

15. Інструкція про порядок придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної зброї та боєприпасів до неї працівниками відомчої воєнізованої охорони на підприємствах, в установах та організаціях системи держрезерву України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z1414-10>.

16. Про цивільну зброю і боєприпаси : проект Закону України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zbroya.info/uk/blog/2955_zakon-ukrayini-pro-tsilnu-zbroiu-i-boiepriyasi-onovlena-redaktsiia-za-rezultatami-gromadskogo-obgovorennia.

17. Про зброю : проект Закону України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zbroya.info/uk/kb/zakon-pro-zbroiu>.

18. Корнієць А.В. Сучасний стан та перспективи вдосконалення нормативно-правового регулювання обігу зброї та вибухових речовин / А.В. Корнієць // Право і безпека. – 2010. – № 2. – С. 111–116.

19. Кулик Л.М. Боротьба зі злочинами, що вчиняються з використанням зброї : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 / Л.М. Кулик ; ЗІОІ ДДУВС. – Запоріжжя, 2006. – 226 с.

20. Терещук А.О. Вогнепальна зброя та бойові припаси до неї як предмет злочину / А.О.Терещук // Часопис Київського університету права. – 2013. – № 3. – С. 326–330.

21. Українська асоціація власників зброї [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zbroya.info/uk/kb/home>.

